

בגדר של אמירת הלל בראש חודש

(א) שיטת הרשב"ם במצות הלל בראש חודש:

והנה, הש"ס במסכת פסחים (ק"ז). אומרת: "אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן." ויש להעיר שהרשב"ם שם גורס: "על כל פרק ופרק ועל כל רגל ורגל ועל כל צרה שלא תבא עליהן." יוצא שהרשב"ם מוסיף את התיבות "ועל כל רגל ורגל", ויתכן שזה בגלל הבנתו של הרשב"ם בשאלת הגמרא "והלל זה מי אמרו", כי הרשב"ם (ד"ה משה וישראל כו') כותב: "כלומר באותו פשיטא לן דמשה וישראל באותה שעה שעלו מן הים תיקנוהו ולא היה מקודם לכן אבל הלל דראשי חדשים וימים טובים מי תיקנו." כלומר, פשוט שאז ישיר משה, משה וישראל בשעה שהם עלו מן הים תיקנוהו, אבל מי תיקן ההלל של ראש חודש ויום טוב? ונראה שלזה הוסיף הרשב"ם בדברי המתחיל הבא: "על כל פרק ופרק ועל כל רגל ורגל", כי כוונת על כל פרק הוא לראש חודש, שהוא בא כל שלושים יום, וכוונת על כל רגל הוא ליום טוב.

והרשב"ם שם מסביר שכוונת על כל פרק ופרק היא לכל רגל ורגל, אבל באופן פשוט נראה ששיטת הרשב"ם היא שיש חיוב לומר הלל בראש חודש, ופי שהוא מסביר את השאלה של הגמרא. ולפי זה בעצם נמצא למדים שיש ג' מיני הלל לפי הרשב"ם: א) הלל של ראש חודש, ב) הלל של יום טוב, ג) הלל על גאולה.

(ב) קושיה על שיטת הרשב"ם מן הגמרא בתענית:

ברם, שיטה זאת של הרשב"ם צריך עיון גדול, כי הש"ס במסכת תענית בדף כח: אומר: "אמר רבא זאת אומרת הלילא דברישי ירחא לאו דאורייתא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (ראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן תשעת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח וב' ימים טובים של עצרת רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר." ממסקנת הגמרא כאן משמע שהלל בראש חודש רק מנהג, וכן הוא דעת כמעט כל הראשונים במקומות מפוזרים בש"ס, ועל כרחך יש להקשות על שיטת הרשב"ם, שסובר שהנביאים תיקנו להם לישראל לומר הלל בראש חודש, כי זה לכאורה סותרת סוגיה מפורשת?

(ג) שיטת הריטב"א שהלל בראש חודש זכר לקידוש החודש:

בהתאם לכך, יש להעיר שהריטב"א במסכת סוכה (מד. ד"ה אתמר) פוסק שמברכים על הלל בראש חודש, אבל גם מוסיף לדייק מתוך הסוגיה שם בתענית הדין של הלל בראש חודש, רק דין בציבור, ולא ביחיד כלל. ובביאור שיטתו, הריטב"א בברכות (יד. ד"ה דלא) מרחיב לבאר את דעתו בזה, ושם הוא כותב: "י"ל דשאני ראש חודש דקיל טפי משאר ימי הפסח מפני שמקודשים לשם חג וחלוקין בקרבנותיהם משאר ימות החול מיהא, אבל בר"ח ליכא אלא שחלוק בקרבנותיו אבל אין מקודש לשם חג כלל, ולפיכך יחיד לא יתחיל כלל, והא דרבינא בשאר ימי הפסח הוה, ובראש חודש אפילו צבור אין קורין אותו אלא משום מנהגא והוא זכר לקידוש החודש". הריטב"א מסביר כאן שלעומת פסח שהוא מקודש לשם חג וחלוק בקרבנותיו מימי החול, ראש חודש רק חלוק מימות החול מן הטעם של חילוק קרבנות. ולפי זה דעתו היא שיחיד לא יכול לומר הלל בראש חודש כלל, אלא שציבור קוראים הלל זכר לקידוש החודש. דבריו טעונים הסבר גדול, כי לכאורה אין קשר בין מצות קידוש החודש להלל, ויש להבין את עומק כוונתו.

(ד) שיטת הרמב"ן במצות תקיעות חוצרות והלל בראש חודש:

והנה, התורה אומרת בפרשת בהעלותך (במדבר י:ט-י): "וְכִי תֵבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם וְהִרְעַתְּם בְּחֻצְרֹת וּבְזִמְרֹתֵיכֶם לִפְנֵי יְקֹנֶק אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֲיֻבֵיכֶם: וּבְיֹמֵי שִׁמְחַתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחֻצְרֹת עַל עֵלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְקֹנֶק אֱלֹהֵיכֶם:" נמצא למדים שיש חיוב לתקוע בחוצרות בראש חודש. והרמב"ן בספר המצוות (השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש א) כותב: "והנראה מדבריהם שהוא מן התורה כמו שפירשתי ויהיה הלכה למשה מסיני או שהוא בכלל השמחה שנצטוינו בה כמו שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם כי עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא הוא ונצטוינו בשמחת השיר על הקרבן ושלא בשעת הקרבן בכלל השמחה אלא שמיטו ראשי חדשים בגבולין מפני שאינו מקודש לחג ואינו טעון שירה. ושם במסכת ערכין (יא א) אמרו מניין לעיקר שירה מן התורה מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב אי זו היא עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זו שירה. אם כן אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב שמחה ונתרבו כל מיני שמחות שתהא השירה מכללם."

כפי שהארכנו במקום אחר, דעת הרמב"ן היא שהחיוב של הלל נלמד מן ממצות חוצרות, וכמו שהרמב"ן כותב "עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא." אבל לצורך עניינו, יש למקד שהרמב"ן מחדש שבבית המקדש, יש שמחה בראש חודש, ועל כן הם היו אומרים הלל במקדש, ורק חוץ למקדש אין חיוב של הלל, כי הוא אינו מקודש לשם חג.

(ה) הרמב"ן לשיטתו בחילוק בין הלל של ראש חודש לחול המועד:

ולפי זה נראה שיכולים להבין את מה שהר"ן במסכת שבת (יא: בדפי הרי"ף ד"ה ובשאר) מביא בשם הרמב"ן, וזה לשונו: "אבל הרמב"ן ז"ל כתב בספר הלקוטות דששה ימים של פסח ור"ח לאו חד דינא אית להו משום דששה ימים של פסח כיון דאיקרו מועד מחייבין למקרי הלילא בדלוג... אבל הלל דראש חודש אינו בכלל זה אלא בין צבור בין יחיד אין גומרין ולא קורין מתקנת חכמים משום דלא אקדיש בעשיית מלאכה וכתוב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה שאין מקודש לחג אין טעון שירה כדאיתא בערכין (י:): הילכך בששה ימים של פסח קורין בדלוג ומברכין והיינו דרב בר שבא לא פסק ליה רבינא ואם איתא דלא מברכין אמאי לא פסק ליה אבל בראש חודש קורין ממנהגא ואין מברכין שאין מברכין על המנהג..."

נמצא למדים שדעת הרמב"ן היא שחלוק הלל בראש חודש מהלל בחול המועד פסח, כי בחול המועד פסח מברכים עליו, כי זה עדיין נקרא מועד, מה שאין כן ראש חודש, שאין חיוב של הלל, כי הוא לא מקודש לחג. ויתכן שזה מסביר היטב מדוע רק ממעטים את הדין של שמחה בראש חודש מחוץ למקדש אבל לא הדין של שמחה בחול המועד פסח, כי ראש חודש איננו מקודש לחג, מה שאין כן פסח שמקודש לחג. וכבר הארכנו במקום אחר שמטעם זה שיטת הרמב"ן היא שעדיין צריכים לברך על הלל בחולו מועד פסח, כי הלל חלק משמחת יום טוב, וזה עדיין מקיימים בחול המועד פסח.

(ו) יישוב בשיטת הריטב"א בחילוק ביניהם לפי דרכנו:

בהתאם לכך, גם נראה שיכולים ליישב את שיטת הריטב"א לפי זה, כי הבאנו למעלה משמו שראש חודש יותר קל מחול המועד פסח, כי בראש חודש רק יש הדין של חלוקים בקרבנותיו, מה שאין כן חול המועד פסח, שגם יש את הדין של מקודש לשם חג, ועל כן דעת הריטב"א לחלק בין קריאת הלל ליחיד בין ראש חודש לחול המועד פסח. ולפי יסוד זה של הרמב"ן, נראה שהדברים מובנים היטב, כי בגלל הדין של קדוש בעשיית מלאכה, יחיד יכול לומר את ההלל, כי הוא מחויב בו, מה שאין כן בראש חודש, שאין חיוב על היחיד כלל לקרוא את ההלל.

אכן, הריטב"א במסכת סוכה שם כותב בסוף דבריו: "והא דחזא במאי דמדלגי דלוגי שהוא מנהג אע"פ שכל ימי הפסח קרינן בדלוג לבד יום ראשון והוא יסוד חכמים ולא מנהג, משום דראש חדש מדאורייתא כדאיתא במסכת תענית והוא חלוק בקרבנו משאר ימים משא"כ בימי הפסח שאינם חלוקין מיום ראשון ולפיכך אילו תקנו בו הלל היו מתקנין אותו הלל גמור וזה נכון. מפי מורי נר"ו." יוצא מדבריו שקריאת הלל בחולו המועד פסח חיוב מיסוד חכמים, ונראה שהביאור לכך הוא כפי שביארנו, שחיוב הלל זה נובע מן מה שחג הפסח קדוש בעשיית מלאכה.

(ז) ביאור שהזכר לקידוש החודש הוא הפרסום שזה ראש חודש:

אולם, עדיין צריכים להבין את החידוש של הריטב"א שמצות הלל בראש חודש זכר לקידוש החודש, ולזה נראה שצריכים לומר, שכוונתו היא למצוה לפרסם שזה ראש חודש. הדברים ניתנים להסביר, הרמב"ם בסוף הלכות ברכות (יא:טז) פוסק: "כל דבר שהוא מנהג אע"פ שמנהג נביאים הוא כגון נטילת ערבה בשביעי של חג ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בראשי חדשים ובחולו של פסח אין מברכין עליו." אמנם, הראב"ד שם משיג על הרמב"ם, וקובע: "א"א נ"ל שלא אמרו אלא על חולו של פסח בלבד אבל על של ראש חדש בברכה תקנוהו כדי לפרסמו שהוא ראש חדש. ואנו מנהגנו לברך בכולן ואין לנו ללמוד מערבה לפי שאין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה ומה צורך בברכה אבל קריאת ההלל בימים המקודשים וקרבת מוסף בהם אם תקנו בהן ההלל משום היכר לקדושתן יפה עשו וצריך ברכה." מתחילת דברי הראב"ד יוצא שאומרים הלל בראש חודש בברכה כדי לפרסם שזה ראש חודש, והראב"ד גם מוסיף שאומרים הלל בראש חודש כדי לעשות היכר לקדושת היום.

(ח) דעת המאירי וחכמי פרובנס שהלל פרסום של ראש חדש:

אמנם, זה לא רק דעת הראב"ד בלבד, אבל גם השיטה של שאר חכמי פרובנס. המאירי (תענית כז: ד"ה זהו) כותב: "אבל הלל של ר"ח מנהג קבוע לכל בבבל כדי שיתפרסם הדבר לכל שהוא ר"ח, וכן הוא שיטת הרבה אחרים. הספר המאורות שם (ד"ה והלל) כותב: "משמע מהא דבארץ ישראל לא היו קורין הלל בראש חדש מפני שהיו מקדשין על פי הראיה ודי להם בהיכר זה, אבל בני בבל היו קורין הלל שלא היה להם היכר אחר בתפלת יוצר ואע"פ שהיה להם היכר בתפלת המוסף. ובירושלים כשהיה בית המקדש קיים והיו בו מעמדות לא היה צריך בו היכר אחר ולא היו קורין בו הלל כלל בראש חדש." וכעין זה גם כתוב בספר ההשלמה שם. נמצא למדים מכל ראשונים אלו שקוראים הלל בראש חדש כדי לפרסם שזה ראש חודש, ודין זה צריך ביאור.

(ט) פרסום של ראש חדש על ידי השיר של יום:

והנה, בסוף מסכת סוכה בדף נד: אומרת שכאשר ראש חדש חל להיות בשבת, השיר של ראש חדש דוחה את השיר של שבת, ובטעם לדין זה, הגמרא מביאה בשם רבי יוחנן "לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו." רש"י שם (ד"ה לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו) כותב: "האי חשיבותא עבדינן ליה להיכרא שיכירו דפשיטא להו לב"ד שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה." משמע שרש"י מסביר שההיכר שעושים עם שיר זה הוא כדי שאנשים לא יגמגמו על הקידוש החודש של בית דין. והריטב"א שם (ד"ה אמר) מפרש: "לפיכך מקדימין אותו לשבת משום דבר בעתו מה טוב," ונראה שזה רק טעם צדדי כדי להקדים את השיר של ראש חדש לשיר של שבת.

לעומת זאת, המאירי שם (ד"ה השירים) כותב: "ואם חל ר"ח בשבת שיר של ר"ח דוחה את שבת כדי לפרסמו שהוא ר"ח ושפשוט הוא שכהלכתו נתקדש ולא יגמגם לב אדם עליו." משמע מדבריו שיש שני טעמים מדוע השיר של ראש חדש דוחה את השיר של שבת: א) כדי לפרסם שזה ראש חדש, ב) כדי להוציא מאלו שרוצים לגמגם על הקידוש של בית דין. ויתכן שהמקור לדין הראשון שיש מצוה לפרסם שזה ראש חדש הוא ברמב"ם, כי הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (ו:י) כותב: "ראש חדש שחל להיות בשבת שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסמו שהיום ראש חדש." ויוצא מדבריו של הרמב"ם שיש דין לפרסם שזה ראש חדש, וכן ספר החינוך (מצוה תג) כותב: "ועוד אודיעך כאן שראש חדש שחל להיות בשבת שיר של מוסף ראש חדש דוחה שיר של מוסף שבת, כדי לפרסם שהיום ראש חדש." והאורחות חיים (הלכות ראש חודש אות ב) קובע: "ואם חל ר"ח בשבת שיר של שבת נדח' מפני שיר ר"ח כדי לפרסמו שהיום ר"ח." נמצא למדים שהשיר של יום של ראש חודש דוחה את השיר של יום בשבת כי יש דין לפרסם שהיום ראש חודש.

(י) ביאור ביסוד דין זה של פרסום ראש חודש:

ובביאור יסוד דין זה לפרסם שזה ראש חודש, מצאתי ברשימות שיעורים למסכת סוכה (עמ' רלב), שהגרי"ד סולובייצ'יק ביאר שמאחר שבית דין מקדשים את החודש בשביל כלל ישראל, וכמו שאומרים מקדש ישראל והזמנים, יש חובה לפרסם בין בני ישראל את הקביעות שלהם. ומטעם זה ביאר הגאון מברכים את החודש בשבת לפני ראש חודש כדי לפרסם ולהודיע שזה ראש חודש. ועל פי זה ביאר הגאון ששיטת הראב"ד היא שמברכים על ההלל של ראש חדש, כי יש קיום מיוחד באמירתו של פרסום הקביעות של ראש חדש. ולפי דבריו נראה שיכולים להבין את שיטת הריטב"א, שאומרים הלל בראש חודש זכר לקידוש החודש, כי חלק מן קידוש החודש היה לפרסם לבני ישראל את הקביעות של החודש. וזה מסביר היטב את שיטתו שזה רק חובת ציבור, כי רק על הציבור חל החיוב לפרסם את הקביעות של החודש.

(יא) הטעם שאומרים הלל כדי לפרסם את החודש:

ברם, עדיין צריכים לשאול מדוע עושים פרסום זה של ראש חדש עם אמירת הלל, כי מובן את המנהג של ברכת החודש שעושים בבית הכנסת בשבת לפני ראש חדש, כי זה נראה כמו קידוש החודש, וכפי שהמגן אברהם (סי' תיז ס"ק א) והרבה אחרונים אחרים מסבירים, אבל אמירת הלל כתחליף לפרסום של ראש חדש צריך ביאור רב, כי מה היחס בין אמירתו לפרסום שצריכים לעשות לראש חדש?

ויתכן שצריכים לומר על פי כל המבואר למעלה ברמב"ן, שמאחר שהם אמרו הלל בראש חודש בבית המקדש עם הקרבן ותקיעת החצוצרות, ואף על פי שזה רק במקום המקדש, ובחוץ למקדש, הם לא היו אומרים שירה בראש חדש, יתכן שעושים את הפרסום באמירת הלל כדי לעשות זכר להלל שהם היו אומרים בבית המקדש בראש חדש. וזה עולה בקנה אחד עם מה שהריטב"א קובע שיש צד לומר הלל בראש חודש בגלל שהוא חלוק בקרבנותיו משאר ימות החול, כי לכאורה יש לשאול מה הקשר בין חילוק קרבנות לאמירת הלל כלל? אבל לפי המבואר שההלל שאומרים דומה להלל שהם היו אומרים במקדש, מאחר שבמקדש הם היו אומרים הלל עם הקרבן המיוחד של ראש חדש, על כרחך מובן שהקרבן מחייב את ההלל.

יב) יותר ביאור ביסוד זה על פי המדרש תנחומא:

ונראה שהדברים ניתנים להסביר על פי מה שמוצאים במדרש תנחומא (מטות אות ב), וזה הלשון של המדרש: "השבת מתקדשת בחצוצרות, וכן ראשי חדשים והמועדות. שכן הוא אומר, וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו'." לפני זה, המדרש דן בתקיעות שתוקעים בערב שבת כדי לבטל את עם מן המלאכה, ובסוף המדרש מסיים ששבת מתקדשת בחצוצרות, וכן ראשי חדשים ומועדות. ויתכן שהמדרש כאן מסביר היטב את שיטת הריטב"א שהלל בראש חדש זכר לקידוש החודש, כי כפי שהרמב"ן יסד, מצות הלל נלמד מתקיעות החצוצרות, והלל כרוך עם החצוצרות. ומכיון שכן, מאחר שראש חודש מתקדשת בחצוצרות, וההלל שאיתן, אז נראה שאמירת הלל הזכר שעושים לקידוש החידוש, כי בהלל גם מתקדשים את היום.

בהתאם לכך, גם נראה שהתכלית של תקיעת החצוצרות בערב שבת היא כדי לפרסם לעם ששבת באה, ונראה שהוא הדין עם התקיעות שעושים במועדים וראשי חדשים, שהם מיועדות לפרסם לעם את קדושת היום. ולפי זה, מאחר שהלל חלק מתקיעות החצוצרות, ותקיעות החצוצרות מפרסמים את קדושת היום לעם, הוא הדין שאמירת הלל בראש חדש מפרסמת את קדושת היום לבני ישראל. וזה מסביר מדוע צריכים לעשות מצוה זאת ברבים ולא ביחידות לפי הריטב"א, כי צריכים לפרסם, ורק בפני ציבור יש קיום של פרסום.

יג) ביאור בשיטת הרשב"ם:

ברם, עדיין צריכים להסביר את שיטת הרשב"ם, הסובר שקריאת הלל בראש חודש תקנת נביאים. ונראה שיש שני אופנים כדי להבין את דבריו. מצד אחד, אולי כוונתו היא רק להלל של ראש חודש שהם אמרו במקדש, והלל זה הנביאים תיקנו לאומרו. אך, הסבר זה אינו עולה יפה עם הלשון "נביאים שביניהן תקנו להן לישראל", ומשמע שכל ישראל חייבים בהלל זה, ולא רק שחייבים באמירתו במקדש.

לכן נראה שצריכים לומר, שדעת הרשב"ם היא שיש חיוב גמור של הלל בראש חודש, וכפי שסובר כמה ראשונים אחרים. שהנה, המכתם (סוכה מד. ד"ה וחד) כותב: "ויש אומרים שעיקר ההלל תקנה היתה ולא מנהג והא דקאמר מנהג אבותיהם בידיהם מענין הדלוג קאמר דבבבל לא היו מדלגין בלא לנו ומדלגין באהבתי כי ובארץ ישראל היו עושין בהפך. וכשראה רב כשבא מארץ ישראל לבבל שלא היו מדלגין כלל סבר לאפסוקינהו. וראה אחר כן שדלגו באהבתי כי ישמע י", ואמר כך הוא מנהג דלוגם. נמצא למדים שיש תקנה לומר הלל בראש חודש, וכוונת הש"ס שזה מנהג, הוא רק ענייני הדילוג, והמקור לשיטה זאת היא מן בעל ההשלמה.

יד) ראייה לדרכנו מרבינו מנוח:

וזה לא רק שיטת המכתם, אלא גם דעת רבינו מנוח (הלכות לולב ז:כב), וזה לשונו: "וא"נ יש לתרץ דהתם כי קא אמרין מנהג אבותיהם לא קאי אקריאת ההלל אלא אדלוג שהיו קורין אותו בתקנת חכמים בין בבבל בין בא"י אלא שבא"י היו מדלגין במקום אחד ורב כי אקלע לבבל וראה אותם שאינם מדלגים כבני א"י סבר שלא היו מדלגים כלל ובעא לאפסוקינהו משום דכיון דאין קריאת ההלל אלא מדרבנן יש לו לדלג לסימן שאין קריאתו מן התורה כיון דחזא דקא מדלגי במקום אחר אמר מנהג אבותיהם בידיהם הוא דלוג זה אבל הקריאה חכמים תקנוה מעיקרא משום קרבן. יוצא שהחכמים תיקנו לקרוא את ההלל בראש חדש בגלל הקרבן, ונראה שהביאור לכך הוא, שהלל חלק מן הקרבן, ועל כן חז"ל תיקנו לומר הלל חוץ למקדש כדי להוסיף על הקרבן. ומסתבר ששיטת הרשב"ם היא כמותם, שיש תקנה גמורה לומר הלל בראש חדש.

טו) שיטת הרמב"ם שרק אומרים הלל בציבור בראש חדש:

ולפי דרכנו נראה שיכולים ליישב את שיטת הרמב"ם בהלל בראש חדש, כי הרמב"ם בהלכות חנוכה (ג:ז) פוסק: "מקומות שעושין ימים טובים שני ימים גומרין את ההלל באחד ועשרים יום. בתשעת ימי החג. ושמונת ימי חנוכה. ושני ימים של פסח. ושני ימים של עצרת. אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג ואינה מצוה. ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג. ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג כדרך שקוראין הצבור. וכן בשאר ימי הפסח קוראין בדילוג כראשי חודשים." העולם טוענים בדעת הרמב"ם שדעתו היא להשוות את החלות של הלל בחול המועד פסח לראש חודש, כי שניהם בתורת מנהג, ואין מברכים על שניהם. ברם, משמע מדבריו שיש חילוק ביניהם, כי משמע שדעתו היא שבהלל בראש חדש, רק יכולים לברך עליו כאשר אומרים אותו בציבור, מה שאין כן הלל של חול המועד פסח, שמשמע שרק צריכים לקרוא אותו בדילוג, אבל אין צריכים לומר אותו בציבור כמו בראש חודש, ומצאתי שוב שהפעולת צדיק (ח"ב סי' קטו) הסתפק בזה, אבל באופן פשוט משמע כמו דברנו, והדברים טעונים הסבר.

טז) ביאור בדעת הרמב"ם לפי דרכנו:

אבל נראה שצריכים לומר, שהרמב"ם הולך לשיטתו בהלכות תמידין ומוספין, שיש מצוה לפרסם שזה ראש חודש. ומטעם זה נראה שהעניין הוא רק בציבור, כי אין דין של פרסום יחידים, ורק בציבור יש עניין לפרסם שזה ראש חדש. ולפי זה יתכן שיש טעמים נפרדים להלל בחול המועד פסח והלל בראש חדש, כי בחול המועד פסח, אומרים הלל בגלל המועד, מה שאין כן הלל בראש חודש, שאומרים הלל מחמת הפרסום של היום. ומאחר שהחיוב של הלל זה רק מדין מנהג, נראה ששיטת הרמב"ם היא שאין מברכים עליו, כי הרמב"ם הולך לשיטתו שאין מברכים על מנהגים, וכפי שהארכנו במקום אחר.

יז) ביאור בשיטת הרי"ף ורבינו יונה שרק מברכים על הלל בציבור לפי דרכנו:

ולפי דרכנו נראה שיכולים להבין את שיטת כמה ראשונים שרק יכולים לברך על הלל בראש חודש בציבור, שהרי הרי"ף במסכת שבת (יא: בדפי הרי"ף) כותב: "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר הילכך אי בעי יחיד למיקרי הלל בראש חדש קרי ליה בלא ברכה ומלדג דלוגי." רבינו יונה בברכות (ז: ד"ה ורבינו) מדדיק מדבריו של הרי"ף שציבור יכולים לברך על הלל של ראש חדש, ומסביר שזה באמת כוונת הש"ס בתענית בדף כח: כי שם כתוב: "רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר." רבינו יונה לומד שיחיד לא יתחיל עם ברכה, אבל משמע שציבור יתחילו בברכה. ושיטתם לכאורה טעונה הסבר, כי מדוע רק בציבור יש עניין לקרוא את ההלל בראש חדש? ברם, לפי דרכנו הדברים עולים ככפתור ופרח, כי יסוד הדין של הלל בראש חודש הוא כדי לפרסם שזה ראש חודש, ועל כרחק רק בציבור יש דין כזה.

יח) ביאור בהקפדה לקרוא את ההלל בציבור בראש חדש לפי דרכנו:

ולפי דרכנו נראה שיכולים להבין את הפסק של הכלבו (סי' נב) "והר"ף ז"ל כתב וטוב לאמרו עם הצבור אף קודם תפלה," והמגן אברהם (סי' תכב ס"ק ו) הוסיף על דבריו מן הלחם חמודות, שאפילו אם אדם עומד באמצע פסוקי דזמרה בראש חדש, ראוי לו לומר הלל באותה שעה עם הציבור, ויכול לסמוך על הברכות של ברוך שאמר וישתבח לברכות של הלל. הדברים לכאורה טעונים הסבר, כי מדוע עדיף לשבש את הסדר של התפילה כדי לומר את ההלל בציבור, ואכן, הכף החיים (ס"ק לח) מביא מן האריז"ל, שאסר להקדים חלק מן התפילה לפני מקומו הראוי, ולפיכך שיטת כל פוסקים אלה טעון הסבר.

בנוסף, ראוי לציין שהרמ"א (סי' תכב סע' ב) כותב "ומכל מקום יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור", והגר"א שם מסביר שחוששים לשיטות הסוברים שרק יכולים לברך על הלל של ראש חודש בציבור אבל לא ביחידות. וגם לפי זה עדיין צריך ביאור מדוע צריכים לחשוש לשיטות אלה. אולם, לפי דרכנו שיש קיום לפרסם ראש חדש בציבור, אז נראה שעדיף לקיים דין זה מלהתפלל על הסדר.